

УДК 378.22.013.32:792.8

Т. О. Благова,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант

(Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ХОРЕОГРАФІВ У СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті досліджуються особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі вищої педагогічної освіти. Проаналізовано основні форми, методи організації і зміст навчання студентів-хореографів, значення педагогічної практики у процесі їх професійного становлення. Детально розкрито важливу роль самостійної роботи у підготовці майбутніх учителів-хореографів.

Проблема реформування підготовки сучасного педагога-хореографа зумовлена зміною підходів і технологій навчання у вищій педагогічній школі, які мають зосереджуватися передусім на формуванні професійно значущих якостей випускників, розширенні їх мистецького світогляду, вихованні загальної хореографічної культури. Професійна майстерність майбутнього вчителя хореографії представляє собою поєднання загальнопедагогічних здібностей із мистецтвом відтворення танцювальних умінь та навичок, а, отже, потребує комплексної, довготривалої підготовки в системі педагогічної освіти.

Теоретико-методологічні аспекти професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя окреслено у працях О. Абдуліної, А. Алексюка, Г. Васяновича, С. Гончаренка, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Лозової, Н. Ничкало, В. Сластьоніна, О. Сухомлинської, Л. Хомич, О. Щербакова, М. Ярмаченка, Т. Яценко та інших учених.

Загальнотеоретичні основи професійної підготовки педагога-хореографа досліджувалися у працях Г. Березової, Л. Бондаренко, А. Ваганової, Є. Валукіна, К. Василенка, С. Забрєдовського, К. Голєйзовського, Р. Захарова, Ф. Лопухова, А. Мессерера, А. Тараканової, В. Уральської, Л. Цветкової, інших дослідників.

Зауважимо, що підготовка сучасних фахівців-хореографів передбачає формування міцної теоретичної бази знань, широкого спектру практичних умінь та навичок, необхідних у майбутній професії. Вона має комплексну структуру, будується на основі взаємодії різних видів хореографічної діяльності за умов глибокого й ефективного поєднання інформаційної та творчої функцій навчання.

Метою статті є дослідження особливостей розвитку змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії в системі вищої педагогічної освіти. Розглянемо детальніше основні організаційні форми, в яких реалізується навчально-пізнавальна діяльність студентів-хореографів.

Професійна хореографічна підготовка фахівців-хореографів у системі педагогічної освіти здійснюється за навчальним планом, укладеним відповідно до державних стандартів та з урахуванням нормативних актів, рекомендацій Міністерства освіти і науки України. На основі навчальних планів щорічно формуються робочі навчальні плани на рік. Вони складаються по курсах й семестрах, з чітким розподілом годин, відведених на вивчення дисципліни, видами занять, тижневим навантаженням.

Комплексний характер професійної підготовки майбутнього учителя хореографа передбачає вивчення студентами цілого спектру спеціальних курсів, спрямованих на формування основних якостей як педагога-балетмейстера, так і хореографа-виконавця. Основними серед профільних дисциплін є: "Теорія і методика класичного танцю", "Теорія і методика народно-сценічного / бального танцю", "Теорія і методика історико-побутового танцю", "Історія хореографічного мистецтва", "Мистецтво балетмейстера", "Підготовка концертних номерів", "Методика роботи з дитячим хореографічним колективом". Крім того, навчальним планом передбачено викладання спецкурсів та спецпрактикумів, тематика яких щорічно визначається профільною кафедрою і висвітлює актуальні проблеми розвитку хореографічного мистецтва, інноваційні методики викладання хореографії, творчий досвід авторських танцювальних шкіл.

Структура хореографічної підготовки в системі педагогічної освіти передбачає різноманітні форми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Серед них найбільш використовуваними є лекція, практичне і лабораторне заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, консультації, реферати, курсові роботи, а також різні види педагогічних практик.

Сучасна лекція з дисципліни хореографічного циклу висвітлює основні теоретичні засади курсу, спрямована на збагачення студентів новітньою науковою інформацією, а також дає установку на самостійну роботу, аналіз і навчальний пошук [1: 216]. Вона дає можливість майбутньому педагогу-хореографу знайомитися з науково вивіреними, сучасними ефективними фаховими методиками, знати теоретико-методологічні підходи й методичні основи викладання хореографічних дисциплін, засвоювати точно визначені наукові терміни хореографічних понять. Лекційне заняття також

стимулює активність та самостійність студентів у навчанні, адже передбачає створення сприятливих умов для виявлення й розвитку в них творчих здібностей, формування здатності до пізнавальної діяльності, уміння аргументовано доводити свою точку зору.

Тематика лекційного курсу забезпечує формування у студентів теоретичних знань про основні тенденції історичного розвитку танцювального мистецтва, основи методики викладання хореографії (принципи, форми організації, методи), особливості організації дитячого танцювального колективу тощо. Отже, у процесі лекції не тільки відбувається знайомство з основними теоретичними засадами дисциплін хореографічного циклу, але й передусім формується база для подальшого засвоєння практичного матеріалу.

Практичні заняття як форма організації навчально-пізнавальної діяльності студентів тісно пов'язані з лекційними заняттями та є їх логічним продовженням. Тематика практичних занять упорядкована відповідно до змісту лекційного курсу і спрямована на закріплення знань, отриманих на лекційних заняттях та під час самостійної роботи. На практичних заняттях відбувається розвиток координаційних прийомів, музикальності й виразності виконання, студентам також пропонується ознайомлення з методикою вивчення хореографічних фігур, з'єднань та композицій, принципами побудови окремих частин уроку [2: 17]. Вони спрямовані на формування у студентів уміння використовувати сучасні технології навчання у процесі викладання дисциплін хореографічної спрямованості, методично правильно пояснювати теоретичний танцювальний матеріал курсу та складати танцювальні композиції з основних елементів та з'єднань фігур.

Інтеграція теоретичних знань, практичних умінь та навичок студентів-хореографів відбувається під час проведення лабораторних занять [1: 227]. Лабораторні заняття з дисциплін хореографічного циклу дозволяють практично оволодіти технікою виконання танцювальних елементів, фігур, методикою їх вивчення. Вони передбачають формування у студентів основ педагогічно-виконавської майстерності, практичних умінь технічно виконувати танцювальні фігури з'єднання та композиції, записувати, розбирати й читати танець за записом. Викладання хореографічного матеріалу під час лабораторного заняття має ґрунтуватися на принципі наочності в навчанні. Викладач має передусім сам чітко й методично правильно виконувати танцювальні рухи, з'єднання, композиції, вміти розкласти їх на складові елементи [3: 23]. Візуально сприйнявши навчальний матеріал, студенти зможуть успішно виконати пропоноване завдання. У цілому, важливою умовою ефективності лабораторних занять є така організація діяльності студентів, яка б стимулювала їх до подальшої поглибленої самостійної роботи, активізувала їхню розумову діяльність.

Крім того, одночасно із засвоєнням танцювальної техніки, до кожного навчального заняття (практичного, лабораторного тощо) доцільно розробляти завдання, спрямовані на формування й розвиток у майбутніх учителів-хореографів практичних умінь та навичок педагогічної діяльності. Саме це створює сприятливі умови для набуття майбутніми педагогами професійного педагогічного досвіду, дозволяє перевірити рівень засвоєння студентами методичних аспектів виконання танцювальної фігури чи композиції, практично готує студента до проведення хореографічних занять під час проходження виробничих педагогічних практик.

Однією із необхідних форм навчального процесу, що знаходиться у безпосередній взаємодії з іншими формами роботи із студентами, є консультація. Вона відкриває додаткові можливості для вивчення кожного студента, його інтересів, потенціалу, рівня підготовки, ставлення до предмету [1: 225-226]. За своїм характером консультації можуть бути груповими та індивідуальними. Тематичний зміст консультації формується з урахуванням потреб студентів, які виявили слабкі теоретичні знання з певних тем, розділів курсу чи бажають їх поглибити. Консультації під керівництвом викладача проводяться з програмних питань курсу, що виносяться на самостійне вивчення, а також з метою подолання певних утруднень, що виникли під час практичного відпрацювання окремих елементів, з'єднань, танцювальних композицій у системі аудиторних занять.

Ефективною формою організації навчання майбутніх педагогів-хореографів є проведення майстер-класів, що передбачає запрошення знаного викладача чи виконавця з метою передачі студентам творчого педагогічного досвіду та його технічної майстерності. У процесі таких занять студенти мають можливість ознайомитися з різними формами подачі матеріалу, сформувати уявлення про поліваріативність методик проведення занять, здійснити їх порівняльний аналіз, узагальнення, визначити шляхи формування власної методики викладання хореографічних дисциплін з урахуванням передового педагогічного й хореографічного досвіду [2: 18]. З метою організації майстер-класів профільна кафедра налагоджує й підтримує творчі зв'язки з аматорськими хореографічними колективами міста й області, їх художніми керівниками, відомими балетмейстерами, методистами хореографії, викладачами хореографічного мистецтва інших вищих навчальних закладів.

Важливою формою організації навчання у вищій школі є самостійна робота студентів, яка передбачає поглиблене вивчення теоретичного та практичного матеріалу, вдосконалення професійних умінь та навичок, сформованих під час аудиторних занять [2: 17]. Виконання завдань для самостійної

роботи може здійснюватися з допомогою і без допомоги викладача (але без його безпосередньої участі), мати репродуктивний і творчий характер. З метою оптимізації самостійної роботи студентів викладач не тільки визначає конкретні навчальні завдання, а й складає інструктивно-методичні матеріали до їх виконання, методичні рекомендації, пропонує список необхідної літератури, навчальні відеоматеріали [1: 228].

Організація самостійної роботи студента має носити творчий і пошуковий характер, спрямовуватися на постійну самоосвіту та самовдосконалення. Для реалізації визначених навчальною програмою завдань потрібна систематична робота студентів-хореографів над поглибленням власного рівня знань та вмінь, яка включає: опрацювання навчальних та методичних посібників, підручників, додаткової літератури, складання танцювальних комбінацій, повторення та відпрацювання тренувальних вправ і танцювальних рухів з метою глибшого їх засвоєння, удосконалення технічної та виконавської майстерності, відвідування різних мистецьких заходів, концертів хореографічних колективів, використання комп'ютерних інформаційних ресурсів, перегляд навчальних відеофільмів.

Ефективність самостійної роботи залежить від активності самого студента, сформованості професійної спрямованості, рівня розвитку пізнавального інтересу, а також умінь самостійно працювати з літературою, електронними інформаційними ресурсами, організувати себе на процес пізнання в цілому. Поточний контроль за виконанням самостійних завдань здійснюється під час практичних та лабораторних занять у процесі демонстрації студентами техніки виконання та методики викладання танцювальних фігур і з'єднань, а також у відведений викладачем час шляхом перевірки практичних завдань, конспектів, усних відповідей студентів.

Індивідуальна робота студентів передбачає консультації з викладачем, опрацювання додаткової навчально-методичної та наукової літератури з підготовки окремих тем, перегляд відеоматеріалів, що дає можливість розширити і поглибити знання з дисципліни. Вона проводиться із кожним студентом з метою з'ясування рівня усвідомлення ним окремих теоретичних положень з курсу, практичного засвоєння та удосконалення виконавського рівня, виявлення проблемних ситуацій і пошуку шляхів їх розв'язання. Тематика індивідуальних занять має динамічний характер, оскільки особистісно-зорієнтована на рівень засвоєння фахових знань і вмінь кожним студентом [2: 17]. Ця форма організації навчально-виховного процесу дозволяє педагогу працювати зі студентами, враховуючи рівень їх хореографічної підготовки та індивідуальні особливості (фізичні, фізіологічні, психологічні), добирати методи і прийоми навчання з урахуванням цих особливостей. Виконання індивідуальних завдань передбачає роботу з такими інформаційними джерелами як бібліотеки, комп'ютерні навчальні технології, Internet. Критеріями оцінювання індивідуальної роботи студентів визначається повнота матеріалу, якість, оформленість, оригінальність.

Результати пошукової діяльності студентів-хореографів у процесі самостійної та індивідуальної роботи найчастіше презентуються у вигляді наукових доповідей, повідомлень, рефератів, тематика яких упорядкована у відповідності з навчальною програмою курсу. Реферативна форма звітності студентів є досить поширеною і передбачає опрацювання теоретичних тем, що розкривають особливості хореографічного процесу в цілому, сутність спеціальних методик викладання, історію та основні тенденції розвитку танцювальних форм. Виконання таких письмових робіт розширює науковий світогляд студента, формує його переконання, навички інформаційного пошуку, сприяє розвитку самостійного мислення, тренує пам'ять, здатність до аналізу та узагальнення. Адже задля успішної реалізації випускників у сфері професійної діяльності, їх подальшого творчого зростання саме під час навчання необхідно сформулювати у них уміння самостійно орієнтуватися у стилізованих, жанрових особливостях мистецтва танцю, аналізувати й розуміти зразки класичної та сучасної хореографічної культури тощо.

Для дисциплін практичного спрямування (зокрема, "Теорії і методики класичного танцю", "Теорії і методики народно-сценічного / бального танцю", "Мистецтва балетмейстера", "Методики роботи з дитячим хореографічним колективом") характерним є також підготовка відеоматеріалів, які презентують власні творчі доробки студентів – самостійно створені танцювальні композиції, записи фрагментів уроків, постановочні роботи. Така форма звітності дає можливість викладачу об'єктивно оцінити рівень засвоєння студентом навчального матеріалу, конструктивно проаналізувати його методичні й технічні помилки, недоліки та досягнення виконавської майстерності.

Поряд із традиційними методами, перевіреними часом і практикою, в організації навчального процесу викладачі профільної кафедри застосовують творчі підходи, інноваційні методики навчання хореографії. Використання активних, професійно орієнтованих методів навчання дозволяє сформувати в майбутніх учителів хореографії творчий підхід до своєї роботи, навчити їх працювати усвідомлено й самостійно, активізує пізнавальну діяльність студентів. Таким, зокрема, є метод моделювання фрагментів хореографічних занять, який передбачає включення студентів у ситуації професійної спрямованості. Моделювання фрагментів хореографічних занять дає можливість майбутнім учителям-хореографам стати на деякий час організатором педагогічного процесу,

побачити типові труднощі професійної діяльності, визначити шляхи їх подолання, а також сформувати основу рольової поведінки майбутнього фахівця. У процесі використання методу моделювання фрагментів хореографічних занять у студентів значно підвищується професійний інтерес, актуалізуються наявні знання, закріплюються навички педагогічного аналізу та узагальнення, створюються сприятливі умови для розвитку педагогічних здібностей.

Одним з напрямів практичної підготовки студентів вищого педагогічного закладу освіти є використання методу мікрОВикладання, який допомагає майбутньому фахівцю краще усвідомити сутність педагогічних явищ, набути певного рівня педагогічної майстерності. Моделюючи фрагмент практичної діяльності вчителя-хореографа, студенти розвивають свої фахові уміння та здібності, набувають педагогічного досвіду. Використанням методу мікрОВикладання забезпечує формування у студентів таких професійних якостей, як комунікативність, емпатія, педагогічна інтуїція, самовладання, педагогічний оптимізм. Важливо, щоб у практичній діяльності вони поєднувалися з глибокими теоретичними та фаховими хореографічними знаннями.

Фахова підготовка педагогів-хореографів є складним довготривалим процесом, що вимагає не лише досконалого професійного оволодіння технічною майстерністю, але й засвоєння методик викладання дисциплін хореографічного циклу, формування загальнопедагогічних та спеціальних умінь. Забезпечення високого рівня професійно-практичної підготовки майбутніх учителів безпосередньо пов'язане з організацією педагогічних практик різних рівнів (навчально-методичних та безперервних виробничих). Провідним завданням педагогічної практики визначається формування у студентів фахових умінь організації та здійснення навчально-тренувального і творчо-постановочного хореографічного процесів у системі загальної та позашкільної освіти [4: 3]. Різні види спеціальних хореографічних практик (навчально-методична практика з хореографії, навчальна фольклорна практика, навчально-тренувальні хореографічні збори, виробничі педагогічні хореографічні практики) дають можливість студентам насамперед збагатити свій фаховий досвід, а також продемонструвати набуті практичні вміння й навички з методик викладання дисциплін хореографічного циклу.

Зміст кожної хореографічної практики представлено у програмах, інструктивно-методичних матеріалах, розроблених викладачами профільної кафедри і затверджених на засіданнях методичної і вченої ради університету. Загальною метою педагогічних практик з хореографії визначається комплексна професійна підготовка студента до хореографічної роботи у системі загальної та позашкільної освіти. Відповідно до профілю хореографічної підготовки та перспектив майбутньої професійної діяльності студентові надається можливість вибору бази проходження практики, а також комплексу завдань з хореографічних дисциплін, які він виконуватиме під час проходження практики.

Початковим етапом процесу формування у майбутніх учителів-хореографів професійно значущих якостей є навчально-методична хореографічна практика. Основним видом діяльності студентів під час її проходження є спостереження за хореографічним процесом у дитячому танцювальному колективі та виконання низки теоретичних і практичних завдань, які розкривають основні напрями професійно-практичної підготовки майбутнього хореографа. Завдання навчально-методичної хореографічної практики передбачають ознайомлення студентів зі специфікою роботи дитячого танцювального колективу, плануванням та проведенням різних видів хореографічних занять, методиками викладання класичного, сучасного бального, народно-сценічного та естрадного танцю [5: 3].

Важливим компонентом комплексної професійної підготовки майбутнього педагога-хореографа також є проходження ними навчальної фольклорної практики, основним призначенням якої визначається дослідження фольклорно-хореографічної спадщини в певній місцевості. Користуючись інструктивно-методичними матеріалами практики, студенти самостійно знаходять і документально фіксують цікаві здобутки народної хореографії, знайомляться з неординарними балетмейстерами-хореографами, які працюють чи працювали у цьому жанрі, визначають стилістичні особливості досліджуваного хореографічного твору тощо [4].

Виробнича педагогічна хореографічна практика передбачає передовсім практичне ознайомлення студентів з діяльністю дитячих хореографічних колективів, підготовку та проведення уроків хореографії різних типів із застосуванням ефективних методів навчання, а також забезпечує виконання експериментальної частини курсової роботи. Цінність активної форми практики полягає в тім, що вона забезпечує закріплення отриманих професійних знань, набутих практичних умінь і навичок з методик викладання дисциплін хореографічного циклу в процесі організаційної та творчо-постановочної роботи у дитячому хореографічному колективі. Таким чином, у ході виробничої практики створюються оптимальні умови для формування у студентів фахових умінь учителя хореографії, керівника танцювального гуртка, студії, ансамблю [4].

Підсумовуючи, зазначимо, що професійна підготовка майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти потребує системного, цілеспрямованого підходу. Обов'язковими вимогами до

будь-якої форми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів є: відповідність змісту навчальної програми та логіці вивчення дисципліни; дотримання мети та завдань реалізації навчальної, виховної та розвивальної функцій освіти у процесі опанування знань; формування у студентів здатності до самостійної роботи, розвитку їх особистісних якостей.

Комплексна професійна підготовка майбутніх учителів-хореографів передбачає не лише формування спеціальних знань, практичних умінь та навичок хореографічної роботи, але й створює можливості для подальшого засвоєння та удосконалення ними технічної та виконавської майстерності, розвитку загальнопедагогічних і професійно-практичних здібностей, без яких неможлива майбутня викладацька діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / [за ред. В. І. Лозової]. – Х. : Освіта. Виховання. Спорт, 2006. – 496 с.
2. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю : підручник / Л. Ю. Цветкова. – К. : Альтерпрес, 2005. – 324 с.
3. Современный балльный танец : пособие [для студ. ин-тов культ., руков. кол-вов балльн. танца] / [под ред. В. М. Стриганова, В. И. Уральской]. – М. : Просвещение, 1977. – 431 с.
4. Виробнича педагогічна хореографічна практика : програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів зі спеціальності 7.010103 "Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія" / Укл. Т. О. Благова. – Полтава, ПДПУ, 2007. – 18 с.
5. Навчально-методична хореографічна практика : програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів зі спеціальності 6.010103 "Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія" / Укл. Т. О. Благова. – Полтава, ПДПУ, 2008. – 16 с.
6. Навчальна фольклорна практика : програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів зі спеціальності 6.010103 "Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія" / Укл. Л. М. Сокіл. – Полтава, ПДПУ, 2008. – 16 с.
7. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія: підруч. [для студ., асп. та мол. викл. вузів] / Анатолій Миколайович Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.

Матеріал надійшов до редакції 21.12. 2009 р.

Благова Т. А. Особенности профессиональной подготовки будущих учителей-хореографов в системе педагогического образования.

В статье рассматриваются особенности профессиональной подготовки будущих учителей-хореографов в системе высшего педагогического образования. Анализируются основные формы организации и содержания обучения студентов, значение педагогической практики в процессе их профессионального становления. Детально раскрыта важная роль самостоятельной работы в подготовке будущих учителей-хореографов.

Blagova T. O. Peculiarities of Professional Preparation of Future Teachers of Choreography in the System of Pedagogical Education.

The peculiarities of professional preparation of future teachers of choreography in the system of high pedagogical education are examined. The main forms of organization and contents of students' education and the importance of pedagogical practice in the course of their professional development are analyzed. The important role of independent work in preparation of future teachers-choreographers is disclosed in detail.